

Exploring the effects of sustainable tourism on the food security of rural households Case study: tourist target villages of the township Ardal

Zahra Eskandari Shahraki¹, Behrouz Mohammadi Yeganeh^{2*}, Mehdi Cheraghi³, Jamshid Einali⁴.

1- PhD Student in Geography and Rural Planning, Zanjan University, Zanjan, Iran1

2- Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, Zanjan University, Zanjan, Iran

3- Assistant Professor, Department of Geography and Rural Planning, Zanjan University, Zanjan, Iran

4- Assistant Professor, Department of Geography and Rural Planning, Zanjan University, Zanjan, Iran

Received: 22 December 2021

Accepted: 25 April 2022

Extended Abstract

Introduction

The role of nutrition in health and increasing efficiency of humans, and also, human learning has been proven in extensive global research; Therefore, achieving food security is of particular importance among the priorities of each country's development goals. Food security is one of the indicators of quality of life and has a broad concept that is determined by the interaction of a set of biological, economic, social, agricultural and physical factors. Humans need an environment in which to live in peace, and rural settlements have experienced many environmental, ecological, social, cultural, economic, and physical-spatial problems over the past three decades, such as declining incomes and employment, migration, lack of services, and infrastructure facilities which cause instabilities in these settlements. Instability in the geographical areas of developing countries is far greater than in developed countries. The reason is rooted in the economic and social poverty of these societies. Poverty is one of the most important and fundamental issues in the field of rural development. The issue of reducing poverty and creating a higher level of income and employment is one of the most important and key issues in rural development. The changes that have taken place in the form and content of human life throughout history indicate the existence of development. One of the alternative strategies that can lead to the development of this community and complement other development strategies in these areas is the development of sustainable tourism. Sustainable tourism is an essential element in poverty alleviation and reducing migration, creating social welfare, preserving the characteristics of traditional culture, preserving traditional contexts, creating job opportunities alongside agricultural and livestock activities in rural areas. In general, tourism leads to the economic development of the local community and improves the quality of life in rural areas. Therefore, in recent years, the importance of the tourism industry as a way to reduce rural poverty, especially in developing countries, has been considered by policymakers. Therefore, in this study, the impact of sustainable tourism on the food security of rural households is examined, and it is expected that the results will be used by the economic planners of the countries. Important questions in this regard include:

1. What is the relationship between food security and sustainable rural tourism in the study area?
2. Which dimension of sustainable tourism has the greatest impact on the food security of rural households?

---

*. Corresponding Author (Email: z_eshkandari69@yahoo.com)

Methodology

The statistical population of the present study consists of households of rural target villages, rural managers of the city, experts and elites. According to the Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts Organization of Chaharmahal Bakhtiari province, this city has 10 tourist target villages. In 2016, 10 target villages for tourism had 3038 households with a population of 11174 members. Using the Cochran's formula, the number of samples which is required to complete the 380 household questionnaire was calculated. In the present study, the method of data collection as a library and questionnaire, for analysis of information from descriptive statistics (mean and standard deviation) and inferential statistics (Pearson correlation test and path analysis), and for calculating food security, both methods of food insecurity scale and the calorie standard are used. On a food insecurity scale, questions do not directly address nutritional quality, but cover the household's understanding of changes in food quality, regardless of the actual food composition. In this model, household food security is measured by food security score. Thus, questions in 18 sections, which include a specific set of experiences, characteristics, and behavioral patterns that may occur in a family with food insecurity, are assessed from the households.

Results and Discussion

Following the research and to analyze the effects of sustainable tourism on the food security of rural households, Pearson correlation test has been used. The results show that the most influential indicator between food security and sustainable tourism indicators is economic stability in the village. Test results show that there is a direct and significant relationship between food security and sustainable tourism. Sustainable tourism increases employment and income generation, which contributes to economic stability in the region. After the economic sustainability index in sustainable tourism, the social sustainability index has the greatest impact on food security, and the social sustainability index creates food security by making changes in people's attitudes and customs regarding food consumption. At this step of the research, using three sustainable tourism indicators, the effects of sustainable tourism on food security in the study area have been analyzed.

Conclusion

To analyze the path, first a regression was obtained between the dependent variable (food security) and the independent variable (sustainable tourism indicators) and in the rest of the steps, each with the highest beta (BETA) was assumed to be the dependent variable and the other variables were assumed to be the independent variable. At this step, food security is considered as a dependent variable and sustainable tourism indicators are also considered as independent variables. According to the results of the path analysis test, the economic stability index has the highest beta (0.425), which indicates the most effective dimension of sustainable tourism in food security. As a result, the study of the effects of sustainable tourism on food security in the studied villages also shows a higher impact of the economic dimension of sustainable tourism than other dimensions.

Keywords: Rural tourism, food insecurity, human development, Chaharmahal and Bakhtiari

بررسی میزان تأثیر گردشگری پایدار بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری شهرستان اردل

زهرا اسکندری شهرکی^۱ - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
بهروز محمدی یگانه - دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
مهدی چراغی - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
جمشید عینالی - استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۱

چکیده

گردشگری پایدار می‌تواند نقش مؤثری در پایداری اقتصادی داشته باشد که خود سبب تغییرات درآمدی و توزیع درآمد در بین مناطق است و منجر به افزایش کیفیت زندگی و به‌ویژه افزایش امنیت غذایی می‌گردد. اهمیت رو به رشد صنعت گردشگری در کشورهای درحال توسعه بیشتر مرتبط با نقشی است که این صنعت می‌تواند در دستیابی به اهداف توسعه هزاره سوم به‌خصوص به ایجاد فرصت‌های شغلی و کاهش فقر؛ و توجه به پایداری محیط‌زیست ایجاد کند. در تحقیق حاضر، به بررسی نقش گردشگری پایدار در امنیت غذایی خانوارهای روستایی پرداخته شده است. بر اساس هدف، این پژوهش از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش به‌صورت توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری در تحقیق حاضر، خانوارهای روستاهای هدف گردشگری شهرستان اردل انتخاب گردید. برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد که تعداد ۳۸۰ خانوار به‌عنوان تعداد نمونه انتخاب شدند. روش گردآوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است. یافته‌های پژوهش، رابطه مثبت و معناداری بین امنیت غذایی خانوار با ابعاد گردشگری پایدار نشان می‌دهد. همچنین، بر اساس نتایج نهایی رگرسیون خطی، از میان مجموع متغیرهای مورد مطالعه، متغیر پایداری اقتصادی گردشگری پایدار با میزان بتا (۰/۹۳۶) بیشترین تأثیر را در امنیت غذایی خانوارهای مورد مطالعه داشته است؛ و از لحاظ وضعیت امنیت غذایی خانوارهای روستایی نشان می‌دهد، ۱۵ درصد خانوارها دارای امنیت غذایی، ۴۲/۹ درصد دارای ناامنی غذایی بدون گرسنگی، ۲۷/۵ درصد دارای ناامنی غذایی با گرسنگی متوسط و ۱۴/۷ درصد خانوارها نیز دارای ناامنی غذایی با گرسنگی شدید هستند. در نتیجه در منطقه باید برنامه‌ریزی لازم در جهت گسترش گردشگری توسعه یابد. و گردشگری می‌تواند به‌عنوان منبع درآمدزایی شود و فقر و بیکاری و در نتیجه ناامنی غذایی را کاهش دهد.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، ناامنی غذایی، توسعه انسانی، شهرستان اردل.

مقدمه

نقش تغذیه در سلامت، افزایش کارایی، یادگیری انسان‌ها در پژوهش‌های وسیع جهانی به اثبات رسیده است؛ در صورتی که اگر انسان نباشد ادامه حرکت و حیات موجودات زنده بر کره زمین و چرخش آن در بیکران طبیعت ممکن نیست (میرکتولی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۰)؛ بنابراین در بین اولویت‌های اهداف توسعه هر کشور دستیابی به امنیت غذایی اهمیت ویژه‌ای دارد (Motamedi Mehr & Shakoori, 2004; Dastgiri et al., 2006; del Ninno et al., 2007; Mosadghei, 2011:121). غذا دارای نقش حیاتی در جامعه انسانی است و بخشی از زندگی روزمره جامعه انسانی را تشکیل می‌دهد (Ezati et al., 2017: 122)؛ و همچنین کیفیت زندگی، دربرگیرنده ابعاد ذهنی و عینی است که شاخص‌هایی همچون رضایت، شادمانی و امنیت را در برمی‌گیرد (Vali shareatpanahi et al., 2016: 30)؛ بنابراین امنیت غذایی یکی از شاخص‌های سنجش کیفیت زندگی است، امنیت غذایی مفهومی گسترده است که با تعامل مجموعه‌ای از عوامل بیولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی، کشاورزی و فیزیکی تعیین می‌شود (Ahmad et al., 2004: 20)؛ هنگامی یک خانوار دارای امنیت غذایی هست، که همه اعضای آن در همه زمان‌ها به غذای کافی برای داشتن یک زندگی سالم و فعال دسترسی داشته باشند. (Nord & Parker: 2010:25). باین حال، این پیچیدگی را می‌توان با تمرکز بر سه مؤلفه اصلی امنیت غذایی یعنی موجودی غذا، دسترسی به مواد غذایی و استفاده از مواد غذایی خلاصه کرد. اگرچه اغلب دولت‌ها از خودبستگی‌شان در تولید و ذخیره مواد غذایی سخن می‌گویند، اما در واقعیت وضعیت به‌هیچ‌عنوان مناسب و رضایت‌بخش نیست. بنا به گزارش‌های سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) نزدیک به یک میلیارد نفر در سراسر جهان از گرسنگی رنج می‌برند (Porramazan et al, 2015:62; FAO, 2011:8)؛ انسان به محیطی نیاز دارد که در آن با آرامش زندگی کند (بزی و رضایی، ۱۳۹۱: ۲۰) و سکونتگاه‌های روستایی در طی سه دهه گذشته با مشکلات فراوانی در ابعاد محیطی، اکولوژیکی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی - فضایی همچون کاهش میزان درآمد و اشتغال، مهاجرت، کمبود خدمات و امکانات زیربنایی روبرو بوده‌اند که باعث تشدید ناپایداری در این سکونتگاه‌ها شده است (Lotfi, 2016:120). ناپایداری در نواحی جغرافیایی کشورهای درحال توسعه به‌مراتب بیش از کشورهای توسعه‌یافته هست (Eden M, 2019: 55)، علت این امر ریشه در فقر اقتصادی و اجتماعی این جوامع دارد، به‌گونه‌ای که فقر را می‌توان بنیادی‌ترین عامل ناپایداری و تخریب اکولوژیکی دانست (Sumba, 1996: 220)؛ و فقر یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین موضوعات در حیطه توسعه روستایی محسوب می‌شود (Ser et al, 2017:30). این فرایند در نتیجه رشد جمعیت، دسترسی محدود یا دسترسی به زمین‌هایی باکیفیت پایین، درآمد و منابع اندک برای سرمایه‌گذاری و عدم مدیریت منابع پایدار هست (Scherr, 2000: 223).

افزایش جمعیت آب، خاک و هوا را که از مهم‌ترین عوامل لازمه زندگی هستند را مورد تهدید قرار داده و شرایط نامطلوبی را برای تأمین نیازهای اولیه خود یعنی غذا فراهم می‌نماید. مسئله کاهش فقر و ایجاد سطح بالاتری از درآمد و اشتغال (Blanco et al, 2017)، از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین مسائل در مبحث توسعه روستایی محسوب می‌شود. درواقع، اگر هدف توسعه را به‌طور مشخص رهایی از چنگال فقر و کاهش سطح آن از طریق ایجاد اشتغال، برای تهیدستان شهری و روستایی، تأمین حداقل نیازهای اساسی قابل قبول برای همه، بالا بردن بهره‌وری، تعادل بیشتر بین حوزه‌های جغرافیایی و طبقات اجتماعی و اقتصادی، تمرکززدایی و مداخله مردم در تصمیم‌گیری، تأکید بر اعتمادبه‌نفس جمعی و ملی و توازن و بهبود کیفیت محیط زندگی تعریف کنیم (Biggs et al, 2016: 390)، جامعه و مناطق روستایی سهم بسیاری در دستیابی به اهداف کلی توسعه در سطح ملی خواهند داشت، اما راهبردهایی که تاکنون برای توسعه روستایی به‌کاربرده شده است، نتیجه مطلوب را برنداشته و نتوانسته اهداف توسعه از قبیل رفع فقر، امنیت غذایی، ایجاد اشتغال، بهداشت و پایداری محیط‌زیست و توزیع مناسب منافع در جامعه را فراهم کند، بلکه بر مشکلات جامعه روستایی افزوده است

(Feleke S et al, 2015: 351). تغییراتی که در شکل و محتوای زندگی بشر در طول تاریخ به وقوع پیوسته بیانگر وجود توسعه است (نجفی کانی و قانقرمه، ۱۳۹۴: ۵۳). یکی از راهبردهای جایگزین که می‌تواند به توسعه این جامعه منجر شود و مکمل سایر راهکارهای توسعه این مناطق باشد، توسعه گردشگری پایدار است.

بررسی منابع موجود در رابطه با موضوع تحقیق نشان می‌دهد که مطالعات داخلی در ارتباط با گردشگری پایدار و کاهش فقر وجود دارد که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

قلی زاده (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان " بررسی تأثیر گردشگری بر مثلث فقر، نابرابری و رشد اقتصادی " با به‌کارگیری روش گشتاورهای تعمیم‌یافته و با استفاده از آزمون تئوری‌های موجود در این زمینه، رابطه موجود بین متغیرهای فوق در ایران طی دوره زمانی ۱۳۵۰ تا ۱۳۹۰ مورد آزمون کمی قرار گرفته است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده می‌توان گفت که توسعه گردشگری در ایران باعث کاهش فقر می‌شود. اکبریان رونیزی در سال (۱۳۹۵)، در مقاله‌ای به سنجش پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری مطالعه موردی: شهرستان سپیدان پرداخت. این تحقیق از نوع کاربردی و روش انجام آن توصیفی- تحلیلی است. به‌منظور جمع‌آوری داده‌های موردنیاز از دو روش اسنادی و میدانی (پرسشنامه) استفاده شد. یافته‌ها نشان می‌دهند که توسعه گردشگری در روستاهای مطالعه شده در مجموع در سطح متوسط پایداری قرار دارند که بین ابعاد بررسی‌شده، بعد اجتماعی- فرهنگی وضعیت پایداری بهتری دارد. همچنین نتایج نشان دادند که بین روستاهای مطالعه شده از لحاظ پایداری توسعه گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد و روستای مارگون بیشترین امتیاز پایداری و روستای ده کهنه پایین‌ترین امتیاز پایداری را دارد. طیب نیا و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: بخش اورامان شهرستان سروآباد)" پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده این واقعیت است که توسعه گردشگری موجب بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان این بخش شده است. همچنین، بعد اقتصادی در میان ابعاد دیگر، بیشترین تأثیر را در ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان داشته است و بین روستاییانی که مشاغل وابسته به گردشگری دارند، با افرادی که مشاغل آن‌ها مرتبط با گردشگری نیست و بین روستاهایی که دارای گردشگران بیشتری نسبت به روستاهای دیگر هستند، تفاوت معنی‌داری در سطح کیفیت زندگی وجود دارد. سیر و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان " نقش گردشگری در اشتغال‌زایی مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان فیروزکوه " نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد گردشگری در روستاهای جلیزجند، باد رود، خمد و مزداران می‌تواند برافزایش اشتغال در روستا نقش مؤثری داشته باشد و در روستاهای هرانده، لزور، طارس و سیمین دشت گردشگری برافزایش اشتغال نقش مؤثری نداشته است، همچنین بیشترین اشتغال‌زایی در روستای خمد و کمترین اشتغال‌زایی مربوط به روستای سیمین دشت می‌باشد، در روستای خمد که بیشترین اشتغال‌زایی را داشته است ظاهری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان " سطح‌بندی پایداری فعالیت‌های گردشگری نواحی روستایی در شهرستان طارم " ماهیت تحقیق توصیفی- تحلیلی، روش گردآوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی و جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از مدل تصمیم‌گیری چند معیاره مدل ORESTE استفاده شده است. اوکیچ^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان " گردشگری روستایی جایگزینی برای توسعه پایدار، مطالعه موردی کنیا" به این نتیجه رسید که گردشگری سبب توسعه کشاورزی و تجارت در توسعه روستایی شده است و مکملی برای فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی و کاهش مهاجرت در منطقه مورد مطالعه شده است. وانگاس^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای تحت عنوان " بررسی تأثیر گردشگری بر مثلث رشد اقتصادی و نابرابری در آمریکای مرکزی " و با استفاده از روش‌های باتل دیتا به این نتیجه رسیده است که گردشگری با تأثیرگذاری بر رشد اقتصادی منجر به کاهش فقر در

1 Okech

2 Vanegas

آمریکای مرکزی شده است. سایمن و همکارانش (۲۰۲۲) با استفاده از یک مدل تعادل عمومی به بررسی تأثیر گردشگری بر فقر در آفریقای جنوبی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که منافع فقرا در کوتاه مدت از درآمدهای گردشگری خیلی کم است. در نتیجه درآمدهای حاصل از گردشگری به عنوان ابزاری برای کاهش فقر می تواند مورد استفاده قرار گیرد اما در آفریقای جنوبی باید توسط سیاست‌هایی که بر روی بازار کار و توسعه منابع انسانی متمرکزند، حمایت شود.

ارزیابی و جمع‌بندی مربوط به پیشینه‌های بررسی شده نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر، تعدادی از مطالعات داخلی موجود، تأثیر گردشگری بر اشتغال رشد اقتصادی و ... را موجود قرار داده‌اند و معمولاً پژوهش‌های انجام شده به جنبه تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی و بالأخص امنیت غذایی توجه کمتری داشته‌اند و مطالعات در این زمینه به صورت میدانی است، بنابراین این پژوهش تأثیر گردشگری پایدار بر امنیت غذایی بررسی می‌شود و انتظار بر این است که نتایج حاصل از آن مورد استفاده برنامه ریزان اقتصادی کشورها قرار گیرد. بیشتر مطالعات انجام شده به شناخت نقش گردشگری بر کاهش نابرابری می‌باشد و مطالعه‌ای در مورد بررسی اثرات گردشگری پایدار بر امنیت غذایی در نواحی روستایی انجام نشده است و جنبه نوآوری تحقیق حاضر بررسی این موضوع می‌باشد که اثرات گردشگری پایدار بر امنیت غذایی در جوامع روستایی دارد. همچنین پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که در سطح روستاهای شهرستان اردل و در جهت فقر روستایی و افزایش امنیت غذایی آن هیچ مطالعه‌ای صورت نگرفته است و به هیچ‌یک از سؤالات تحقیق حاضر پاسخ یافت نشده است و ضرورت طرح سؤالات مذکور در شهرستان اردل بدیهی و لازم است. مهم‌ترین منابع طبیعی شهرستان شامل رودخانه‌های آب کری، بازفت و آب کاج و کوه‌های هفت‌چشمه و مناطق جنگلی بلوط و به طور اخص منطقه جنگلی حفاظت شده هلن می‌شود. شهرستان اردل به عنوان مهم‌ترین پهنه زیستی عشایر بختیاری نظیر طایفه دینارانی به شمار می‌رود. شهرستان اردل به صورت یک دشت میانکوهی از شمال تا جنوب استان کشیده شده است. کشف بقایا و اشیاء فرهنگی و وجود ایل راه‌ها و گور دخمه‌های سنگی در محدوده شهرستان نشان‌دهنده سابقه سکونت دیرین در این شهرستان است. بر همین اساس قابلیت‌های طبیعی نظیر چشمه‌های رستم‌آباد، چشمه مولا، چشمه سلیمان و چشمه سرخون و بهره‌گیری از ظرفیت‌های جامعه عشایری از مهم‌ترین قابلیت‌های گردشگری شهرستان به شمار می‌رود. راه ارتباطی شهرکرد به ایذه مهم‌ترین عامل توسعه ظرفیت‌های شهرستان در زمینه گردشگری به شمار می‌رود. از صنایع دستی شهرستان اردل می‌توان به گلیم و سراندازی، جاجیم‌بافی، البسه محلی، نمکدان و چنجه بافی اشاره کرد. از لحاظ آثار و ابنیه تاریخی تاکنون ۳۴ جاذبه فرهنگی تاریخی، ۲۴ جاذبه طبیعی و یک جاذبه انسان‌ساخت در شهرستان اردل شناسایی شده است که به ترتیب ۱۰،۵، ۲۲ و ۴،۱ درصد از سهم استان را در سال ۱۳۹۵ به خود اختصاص داده است. در ضمن از لحاظ تعداد جاذبه‌ها به ترتیب در بین شهرستان‌های ۹ گانه استان رتبه ۵، ۱ و ۵ را کسب کرده است. این وضعیت حاکی از آن است که بیشترین جاذبه طبیعی استان در این شهرستان وجود دارد که برای جذب گردشگر داخلی و خارجی بسیار اهمیت دارد. به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۹۵، ۴۵۳ نفر گردشگر داخلی وارد شهرستان اردل شده است که رتبه ۶ رابین شهرستان‌های ۹ گانه به خود اختصاص داده است در ضمن به ازای هر ۱۰۰ هزار جمعیت در استان ۳۵ نفر گردشگر خارجی به این شهرستان در سال ۱۳۹۵ سفر کرده‌اند که رتبه سوم را در استان کسب می‌کند. در این راستا ۳،۷ درصد از درآمد گردشگری داخلی و خارجی استان یا به عبارتی ۲۶۳۶ میلیون ریال در این شهرستان به دست می‌آید. در شهرستان هیچ دفتر خدمات مسافرتی و تور گردانی، هتل، مهمان‌پذیر و رستوران و تالار پذیرایی وجود ندارد. با توجه به اینکه جاذبه‌های زیادی در شهرستان وجود دارد، فراهم نمودن امکانات مناسب مانند هتل،

رستوران، مهمان‌سرا برای جذب گردشگر داخلی و خارجی بسیار حائز اهمیت است. در شهرستان اردل ۲ منطقه نمونه گردشگری مصوب در بهشت‌آباد و شلیل وجود دارد که هر دو در سطح ملی به تصویب هیئت دولت رسیده است. در همین راستا، مطالعات مختلف در سکونتگاه‌های روستایی، شهرستان اردل نشان می‌دهد که بخش صنعت و خدمات همپای بخش کشاورزی توسعه و گسترش نیافته است و غالب مردم روستاهای این شهرستان از نظر اشتغال، درآمد، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی مشغول فعالیت هستند. ولی امروزه، بخش کشاورزی در این شهرستان به دلیل پایین بودن میزان بهره‌وری، محدودیت اشتغال‌زایی و روند به زوالی که در پیش گرفته است، توان جذب همه نیروی کار موجود را ندارد و هرروز بر تعداد جمعیت افزوده‌شده و در مقابل از میزان منابع طبیعی موجود کاسته می‌شود. همچنین منطقه مورد مطالعه جز مناطق کوهستانی و مرتفع می‌باشد و به دلیل اینکه اغلب روستاهای این شهرستان در ارتفاعات استقرار یافته‌اند و به علت داشتن شیب تند، سختی معیشت، دوری از مراکز بزرگ جمعیتی، صعب‌العبور بودن و موانع آموشد جاذب جمعیت زیادی نیستند. این روستاها عموماً در رابطه با دامداری، باغداری و احتمالاً برخی خدمات زیارتی و تفریحی و ورزشی شکل می‌گیرند. در اغلب موارد، نواحی کوهستانی خارج از دسترس و شکننده بوده و از طریق تصمیمات سیاسی و اقتصادی در حاشیه قرار گرفته‌اند و محل زندگی فقیرترین مردم در جهان می‌باشند. در حالی که شیب، شکنندگی و در حاشیه بودن اغلب به‌عنوان محدودیت می‌باشند که نواحی کوهستانی را به سمت تخریب فزاینده سوق می‌دهند اما این محدودیت‌ها، در مقابل فرصت‌هایی را نیز ارائه می‌دهند. با در نظر گرفتن پیچیدگی توسعه در نواحی کوهستانی، توسعه گردشگری یک انتخاب حتمی بوده و یکی از ابزارهای دستیابی به توسعه پایدار نواحی کوهستانی می‌باشد در این مطالعه روستاهای کوهستانی شهرستان اردل که همواره در فصول مختلف سال قابلیت‌ها و جاذبه‌های زیادی برای جذب گردشگران بالأخص در زمینه ورزش‌های زمستانی را دارا است انتخاب شده است. بنابراین تحقیق حاضر به بررسی اثرات گردشگری پایدار بر روی امنیت غذایی خانوارهای روستایی، در غالب سؤالات زیر پرداخته می‌شود:

- ۱- چه رابطه‌ای بین امنیت غذایی و گردشگری پایدار روستایی در محدوده مورد مطالعه دارد؟
- ۲- کدام بعد گردشگری پایدار بیشترین تأثیر را در امنیت غذایی خانوارهای روستایی دارد؟

مبانی نظری

گردشگری به عقیده بسیاری از محققان، در مقایسه با دیگر بخش‌های اقتصادی مزایای بسیاری دارد که آن را به یک ابزار مؤثر برای از بین بردن فقر تبدیل می‌کند. همچنین با توجه به رشد و اهمیت اقتصادی گردشگری می‌توان این صنعت را ابزاری مناسب برای توسعه اجتماعی و اقتصادی مقصدها شمرد. رایج‌ترین دلیل توسعه گردشگری به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه نیز همین است (Feleke et al., 2015: 55)؛ و همچنین به‌عنوان یک بخش عمده اقتصادی، منبع مهمی برای اشتغال، درآمد و ارزآوری است (Sharpely & Telfer 2018). در نتیجه استراتژی توسعه گردشگری در گشایش و ایجاد فرصت‌هایی برای آسیب‌پذیرترین گروه در صنعت توریسم مؤثر است. به‌تازگی بعضی از سازمان‌های بین‌المللی گردشگری را به‌عنوان موتور توسعه اقتصادی برای کمک به کشورهای فقیر در کاهش فقر شناسایی کردند همچنین گردشگری و بالأخص گردشگری پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلندمدت صنعت گردشگری بدون تأثیرگذاری مخرب بر زیست‌بوم‌های طبیعی است (Carter & Barrett, 2016: 179) و بر این نکته تأکید دارد که در قالب توسعه گردشگری، بشر قادر خواهد بود که جوانب مشخصی از محیط را در جهت مثبت یا منفی تعدیل یا دست‌کاری کند (شریف‌زاده و مرادی نژاد، ۱۳۹۱: ۵۵). از این‌رو گردشگری پایدار دارای ابعاد، عناصر و مفاهیم مختلفی است و شواهد بسیاری حاکی از آن است که گردشگری متعارف از تک‌بعدی بودن به سمت چندوجهی

بودن در حال حرکت است (افتخاری و مهدوی، ۱۳۹۰: ۲۰). گردشگری پایدار رهیافت جدیدی نسبت به توسعه پایدار محسوب می‌گردد که از سال ۱۹۹۲ و در طی موج سوم توسعه گردشگری مطرح شد. در این رهیافت اصول اساسی توسعه و توسعه پایدار بیش از خود گردشگری و اجزا و عناصر آن مدنظر قرار گرفتند (Essex & Jamey:2010: 3358)، چراکه در رهیافت اصول اساسی توسعه و توسعه پایدار، گردشگری به‌مثابه چرخه‌ای برای توسعه پایدار قلمداد می‌شود و اصول اساسی توسعه پایدار همانند کاهش فقر روستایی، عدالت و توزیع درآمد، امنیت غذایی، تنوع زیستی و مانند این‌ها مدنظر است (Duclos & Arrar, 2015). در این رهیافت جدید مفهوم پایداری اقتصادی عمدتاً با معیارهایی همچون سهم گردشگری در کاهش فقر، توزیع درآمد، ثروت و منابع قدرت اقتصادی و معیشت پایدار ساکنان محلی، مفهوم پایداری مشخص می‌شود.

گردشگری پایدار جهت فقرزدایی و کاهش مهاجرت، ایجاد رفاه اجتماعی، حفظ ویژگی‌های فرهنگ سنتی، حفظ بافت سنتی، ایجاد فرصت‌های شغلی در کنار فعالیت‌های کشاورزی و دامداری در مناطق روستایی، عنصری اساسی و ضروری محسوب می‌شود (قادری، ۱۳۹۳: ۱۶). به‌طور کلی گردشگری موجب توسعه اقتصادی جامعه محلی و بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی می‌گردد (Djekic, 2017: 129)؛ بنابراین این صنعت می‌تواند به‌عنوان مهم‌ترین استراتژی برای اشتغال‌زایی سریع در بعضی مناطق معرفی شود (Yolanda, 2014: 45). لذا در سال‌های اخیر اهمیت صنعت گردشگری به‌عنوان راهکاری برای کاهش فقر روستایی به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه مورد توجه سیاست‌گذاران واقع‌شده است.

روش پژوهش

بر اساس هدف پژوهش حاضر کاربردی و از نظر ماهیت صورت توصیفی - تحلیلی می‌باشد. تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون همبستگی اسپیرمن و تحلیل مسیر) و برای محاسبه میزان امنیت غذایی از دو روش مقیاس ناامنی غذایی و استاندارد کالری استفاده شده است. در مقیاس ناامنی غذایی خانوار پرسش‌ها به‌طور مستقیم به کیفیت تغذیه‌ای اشاره نمی‌کند، بلکه درک خانوار را از تغییرات ایجادشده در کیفیت غذایی، صرف‌نظر از ترکیب واقعی غذایی پوشش می‌دهد. در این مدل، امنیت غذایی خانوار از طریق نمره امنیت غذایی موردسنجش قرار می‌گیرد. بدین ترتیب که سؤالاتی در ۱۸ قسمت که شامل مجموعه خاصی از تجربه‌ها، ویژگی‌ها و الگوهای رفتاری که ممکن است در خانوار دارای ناامنی غذایی پدیدار شود از خانوار موردسنجش قرار می‌گیرد (Nord, 2007: 15). در این مدل نمره امنیت غذایی خانوارها، به چهار بخش دلواپسی در مورد ناکافی بودن غذا، کیفیت غذای مصرفی، میزان غذای بزرگسالان و میزان غذای کودکان تقسیم می‌شود (Usfar, 2007: 23). مقیاس ناامنی غذایی، خانوارها را به چهار گروه دارای امنیت غذایی، دارای ناامنی غذایی بدون گرسنگی، دارای ناامنی غذایی با گرسنگی متوسط و ناامنی غذایی با گرسنگی شدید تقسیم می‌شود (Ganapathy et al, 2005: 42). در این گروه‌بندی اگر امتیاز خانوار کمتر از ۲/۳ باشد در قسمت امنیت غذایی، اگر امتیاز خانوار بین ۲/۳۲ تا ۴/۵۶ باشد در قسمت ناامنی غذایی بدون گرسنگی، اگر امتیاز خانوار ۴/۵۶ تا ۶/۵۳ باشد در قسمت ناامنی غذایی با گرسنگی متوسط و اگر امتیاز خانوار بیشتر از ۶/۵۳ باشد دارای ناامنی غذایی با گرسنگی شدید است (Bickel et al., 2008: 78).

جدول شماره ۲. طبقه‌بندی امنیت غذایی خانوار در روش مقیاس ناامنی غذایی

وضعیت	چگونگی برآورد
دارای امنیت غذایی	نمره خانوار کمتر از ۲/۳
دارای ناامنی غذایی بدون گرسنگی	نمره خانوار بین ۲/۳۲ تا ۴/۵۶
ناامنی غذایی با گرسنگی متوسط	خانوار بین ۴/۵۶ تا ۶/۵۳
ناامنی غذایی با گرسنگی شدید	امتیاز خانوار بیشتر از ۶/۵۳

منبع: (Bickel et al, 2008)

درروش دوم تعیین امنیت غذایی، از جدول الگوی پیشنهادی انستیتو تحقیقات علوم تغذیه و صنایع غذایی کشور استفاده شده است. بر این مبنا وضعیت تغذیه روزانه هریک از اعضای خانوار روستایی مشخص می‌شود. لازم به ذکر است که به علت مشکلاتی که در یادآوری میزان مصرف گروه‌های غذایی به صورت روزانه وجود داشت مدت‌زمان مصرف گروه‌های غذایی از روزانه به هفتگی تغییر یافت. این پرسشنامه از سرپرست خانوار پرسیده خواهد شد. درروش دوم تعیین امنیت غذایی، از جدول الگوی پیشنهادی انستیتو تحقیقات علوم تغذیه و صنایع غذایی کشور استفاده شده است. بر این مبنا وضعیت تغذیه روزانه هریک از اعضای خانوار روستایی مشخص می‌شود. لازم به ذکر است که به علت مشکلاتی که در یادآوری میزان مصرف گروه‌های غذایی به صورت روزانه وجود داشت مدت‌زمان مصرف گروه‌های غذایی از روزانه به هفتگی تغییر یافت. این پرسشنامه از سرپرست خانوار پرسیده خواهد شد.

جدول شماره ۳. سبد غذایی استاندارد روزانه یک فرد خانوار

مواد غذایی	استاندارد مصرف (گرم)	کیلوکالری
نان	۲۵۰	۶۸۹
برنج	۱۰۰	۳۶۰
حبوبات	۳۰	۱۰۶
قند و شکر	۴۵	۱۸۰
روغن	۲۵	۲۲۵
گوشت قرمز	۳۰	۸۷
گوشت مرغ	۲۵	۷۳
گوشت ماهی	۲۰	۲۵
تخم‌مرغ	۲۵	۲۵
شیر	۱۰۰	۱۰۰
ماست	۱۰۰	۱۰۰
پنیر	۲۰	۲۰
سبزی	۳۲۰	۳۲۰
میوه	۳۵۰	۳۵۰
جمع	۱۴۴۰	۲۶۶۰

منبع: انستیتو تحقیقات علوم تغذیه و صنایع غذایی کشور

جامعه آماری تحقیق حاضر را خانوارهای روستاهای هدف گردشگری، مدیران روستایی شهرستان اردل، کارشناسان و نخبگان تشکیل می‌دهند. شهرستان اردل طبق اعلام سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان چهارمحال بختیاری دارای ۱۰ روستای هدف گردشگری هست. ده روستای هدف گردشگری دارای ۳۰۳۸ خانوار و ۱۱۱۷۴ نفر جمعیت هست. با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه لازم جهت تکمیل پرسشنامه ۳۸۰ خانوار محاسبه گردید. طراحی شاخص‌های پرسشنامه با استفاده از ادبیات نظری تحقیق، بررسی تحقیقات مربوطه و مصاحبه با کارشناسان و مدیران صورت گرفته است؛ و برای تعیین ضریب اعتبار یا پایایی تعداد ۳۰ عدد پرسشنامه (حدود ۲۰ درصد تعداد افراد نمونه) در بین سرپرستان خانوار روستاهای مورد مطالعه توزیع شد. پس از جمع‌آوری داده‌های پرسشنامه‌ها، داده‌ها وارد رایانه شد و برای همبستگی درونی بین سؤالات پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که برای همگنی سؤالات پرسشنامه غالباً ضریب آلفای بالای ۰/۷ مطلوب تلقی می‌گردد. لذا با توجه به مقدار به دست آمده ۰/۷۸ پرسشنامه دارای پایایی و انسجام درونی می‌باشد. ده روستای هدف گردشگری دارای ۳۰۳۸ خانوار و ۱۱۱۷۴ نفر جمعیت هست. با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه لازم جهت تکمیل پرسشنامه ۳۸۰ خانوار محاسبه گردید. در تحقیق حاضر، روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه)، جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون همبستگی

اسپیرمن و تحلیل مسیر).

جدول شماره ۴. آمار مربوط به وضعیت خانوار و جمعیت روستاهای هدف گردشگری شهرستان اردل

نام روستا	خانوار	جمعیت	نمونه
روستای بهشت‌آباد	۳۷	۱۲۶	۵
روستای رستم‌آباد	۳۰۲	۱۰۳۷	۳۸
روستای ممسنی	۲۲۹	۹۲۴	۲۸
روستای لندی	۱۳۶	۵۷۴	۱۷
روستای سر پیر دشتک	۱۱۱۰	۴۰۱۶	۱۳۸
روستای آلی کوه	۶۲۸	۲۲۰۶	۷۸
روستای شلیل	۱۱۶	۴۲۱	۱۴
روستای دوازده امام	۳۸۶	۱۴۴۸	۴۸
روستای عزیزآباد	۸۳	۳۶۴	۱۱
روستای کری	۱۱	۵۸	۳
جمع	۳۰۲۸	۱۱۱۷۴	۳۸۰

همچنین جهت بررسی وضعیت گردشگری پایدار روستاهای مورد مطالعه از شاخص‌های زیر استفاده شده است.

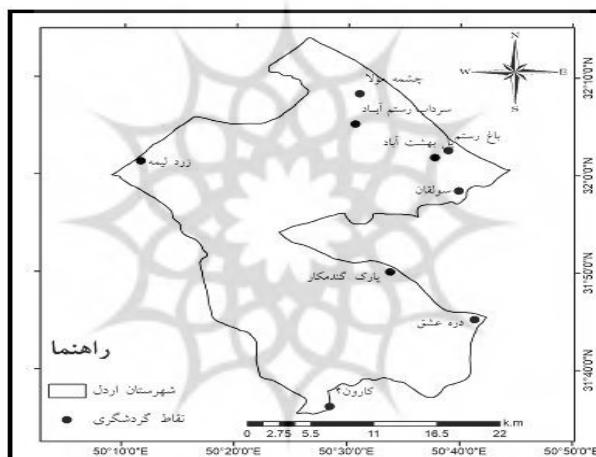
جدول شماره ۵. شاخص‌های گردشگری پایدار

ابعاد	شاخص	منبع
	نسبت معکوس میزان مهاجرت از روستا، رضایت ساکنان محلی از ورود خدمات و زیرساخت‌های ناشی از گردشگری، افزایش سطح توسعه رفاه اجتماعی از لحاظ بهداشت، آموزش و. افزایش سطح آگاهی و دانش آگاهی و دانش عمومی مردم نسبت به محیط خود، افزایش حمایت از صنایع دستی، حفظ آداب و رسوم و مراسم سنتی منحصربه‌فرد روستایی، میزان تغییر در ارزش‌ها و فرهنگ مردم محلی در اثر ورود گردشگران، فعالیت‌های تبلیغاتی برای جذب گردشگر، مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه گردشگری، مشارکت مردم در معرفی جاذبه‌های گردشگری به گردشگران، مشارکت زنان و دختران در ارائه خدمات گردشگری، ارتباط مردم روستا با گردشگران، شرکت در دوره‌های آموزشی جهت خدمات‌دهی به گردشگران.	کروبی و بذرافشان، ۱۳۹۵، رکن‌الدین افشاری و همکاران، ۱۳۸۹، Choi, Sirakaya, 2006, Yunis, 2004, Vila et al. 2010
بعد اقتصادی	کاهش نرخ بیکاری، جذب شاغلان ماهر در گردشگری، افزایش رضایت جامعه محلی از درآمدهای حاصل شده از گردشگری، افزایش فرصت‌های اشتغال برای جوانان، افزایش قیمت زمین در روستا و اطراف آن، جذب نیروی کار مازاد از بخش کشاورزی در فعالیت‌های وابسته به گردشگری، افزایش درآمد شاغلان در بخش گردشگری در فصل گرم، افزایش قدرت خرید جامعه محلی، ایجاد واحدهای اقتصادی محلی، افزایش حمایت از سرمایه‌گذاران کوچک محلی، سرمایه‌گذاری دولت در بخش گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه گردشگری.	پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵، Choi and Sirakaya 2006, Perez et al. 2013
بعد زیست‌محیطی	رعایت پاکیزگی محیط، جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، بهبود روش‌های دفع زباله، میزان دسترسی به خدمات بهداشتی، همکاری در حفظ بهداشت محیط، نسبت معکوس تأثیر گردشگران بر آلودگی هوا، نسبت معکوس میزان تخریب زیبایی‌های طبیعی، اعتقاد به حفاظت از طبیعت، نسبت معکوس کاهش گونه‌های گیاهی، نسبت معکوس کاهش گونه‌های جانوری	رضوانی و همکاران، ۱۳۹۵، فرزود و همکاران، ۱۳۹۵، Sutcliffe, et al 2009, Votsi et al, 2014
بعد کالبدی	افزایش سهولت دسترسی به روستا از طریق بهبود معابر اصلی و فرعی، افزایش کیفیت خدمات اسکان، غذا و حمل‌ونقل، در دسترس بودن اسکان و حمل‌ونقل و فرآورده‌های محلی، نسبت معکوس تغییرات کاربری اراضی کشاورزی و باغات به فعالیت‌های دیگر، نسبت معکوس ساخت‌وسازهای بدون برنامه در فضای طبیعی برای جذب گردشگری، بهره‌برداری از ظرفیت‌های طبیعی موجود در روستا.	ضیاء‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۵، یاری حصار و باختر، ۱۳۹۵، Yunis 2004, Blancas et al. 2011

محدوده مورد مطالعه

محدوده جغرافیایی این تحقیق شامل روستاهای هدف گردشگری شهرستان اردل است. شهرستان اردل یکی از شهرستان‌های استان چهارمحال و بختیاری در ایران و موقعیت جغرافیایی ۳۱ درجه شمالی و ۵۰ درجه شرقی در ارتفاع

۱۳۸۸ متری از سطح دریا است. شهر اردل، مرکز شهرستان اردل می‌باشد و در بخش مرکزی این شهرستان واقع شده است. در هفدهم فروردین سال ۱۳۵۶ خورشیدی (۱۹۷۷ میلادی)، زلزله‌ای به قدرت حدود ۵ ریشتر اردل را به شهری نیمه ویرانه تبدیل کرد و حدود ۳۰۰ نفر از مردم آن جان باختند. بعد از این زلزله معروف، بافت مسکونی شهر هم‌تغییر یافت و هم جابجا شد. شهرستان اردل از سمت شمال به شهرستان فارس و کوه‌رنگ، غرب به شهرستان ایذه، جنوب به شهرستان لردگان و شرق به شهرستان کبار محدود می‌شود. دارای وسعتی معادل ۱۸۳۴ کیلومتر مربع و حدود ۶ درصد خاک استان را به خود اختصاص داده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، ۱۳۹۵). این شهرستان دارای دو بخش (مرکزی و میانکوه) و چهارشهر (اردل، کاج، دشتک، سرخون) و چهار دهستان (دیناران، پشتکوه، شلیل و میانکوه) است. بر اساس آمار تعداد روستاهای این شهرستان بالغ بر ۱۲۱ روستا است در سطح منطقه از توزیع مناسبی برخوردار هستند بر اساس آمار سال ۱۳۹۵، جمعیت این شهرستان بالغ بر ۴۸۸۸۰ نفر و ۱۳۰۶۶ خانوار بوده است. ۲۸۳۸۹ نفر در مناطق روستایی و ۲۰۴۸۷ نفر در نقاط شهری سکونت دارند. (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). آب‌وهوای معتدل و مرطوب، تابستان‌های معتدل و زمستان‌های مرطوب، متوسط بارندگی سالانه ۸۰۰ میلی‌متر در سال و میانگین دمای سالانه ۱۲ درجه سانتی‌گراد است (سازمان هواشناسی کشور، ۱۳۹۸).

شکل شماره ۱. نقشه جاذبه‌های گردشگری روستاهای هدف گردشگری شهرستان اردل

بحث و یافته‌ها

نتایج حاصل از توصیف ویژگی‌ها فردی خانوارهای روستایی نشان می‌دهد، میانگین سنی سرپرست خانوار برابر با ۳۵ سال، ۸۱/۷ درصد پاسخ‌دهندگان مرد و ۱۸/۳ درصد زن می‌باشند. از نظر وضعیت سواد ۱۳/۱۲ درصد از سرپرست خانوارها بی‌سواد، ۳۲/۲ درصد دارای سواد ابتدایی، ۱۷/۹ درصد راهنمایی و دبیرستان، ۱۳/۳ درصد دیپلم و ۲۳/۴ بالاتر از دیپلم تحصیلات داشته‌اند. بررسی وضعیت نوع شغل در روستاهای مورد مطالعه نشان می‌دهد، بیشترین فراوانی اشتغال مربوط به کارمند با ۲۸/۹ درصد می‌باشد. در ادامه تحقیق نتایج توصیفی به دست آمده در ارتباط با وضعیت امنیت غذایی خانوارهای روستاهای مورد مطالعه در ۹ شاخص نشان می‌دهد، بیشترین ناامنی غذایی مربوط به سؤال نداشتن منابع کافی جهت خرید مواد غذایی مورد نظر با ۷۱/۱ درصد و خوردن غذای تکراری به دلیل نداشتن منابع کافی و کمترین مربوط به گوینه یک شبانه‌روز گرسنه خوابیدن به علت نداشتن غذای کافی با ۰/۹ درصد و خوابیدن گرسنه به علت نخوردن غذای کافی با ۳/۰ درصد می‌باشد. در ادامه طبقه‌بندی وضعیت امنیت غذایی خانوارهای روستایی نشان می‌دهد، ۱۵ درصد خانوارها دارای امنیت غذایی، ۴۲/۹ درصد دارای ناامنی غذایی بدون گرسنگی، ۲۷/۵ درصد دارای ناامنی غذایی با گرسنگی متوسط و ۱۴/۷ درصد خانوارها نیز دارای ناامنی غذایی با گرسنگی شدید می‌باشند.

جدول شماره ۵. طبق بندی امنیتی غذایی خانوارهای مورد مطالعه

وضعیت	فراوانی	درصد
دارای امنیت غذایی	۶۰	۱۵/۰
دارای ناامنی غذایی بدون گرسنگی	۱۸۰	۴۲/۹
ناامنی غذایی با گرسنگی متوسط	۸۰	۲۷/۵
ناامنی غذایی با گرسنگی شدید	۶۰	۱۴/۷
جمع	۳۸۰	۱۰۰

نتایج توصیفی به دست آمده در ارتباط با سبد کالای مصرفی خانوارهای روستاهای مورد مطالعه در ۱۳ شاخص نشان می دهد، بیشترین ماده غذایی مصرفی خانوارها نان با میانگین ۳۵۰/۱۲ کالری روزانه، روغن ۲۶۰ کالری روزانه و برنج با ۲۰۰/۲ کالری روزانه و کمترین ماده مصرفی روزانه مورد استفاده گوشت ماهی با میانگین ۱۵/۶ کالری، تخم مرغ، ۱۶ کالری و پنیر با میانگین ۱۸/۳۳ کالری می باشد.

جدول شماره ۶. سبد کالای خانوارهای روستاهای مورد مطالعه

شاخص	میانگین کالری
نان	۳۵۰/۱۲
برنج	۲۰۰/۲
حبوبات	۴۴/۶۶
قند	۹۰/۵۴
روغن	۲۶۰
گوشت قرمز	۱۰۰/۳
گوشت مرغ	۸۰/۵
گوشت ماهی	۱۵/۶
تخم مرغ	۱۶
شیر	۵۰/۲۰
ماست	۴۶/۷
پنیر	۱۸/۳۳
سبزی	۵۰/۳۳
میوه	۱۰۰/۶
جمع	۱۴۱۹۷۸

برای بررسی میزان همبستگی بین امنیتی غذایی و شاخص های گردشگری پایدار در محدوده مورد مطالعه، داده های امنیتی غذایی و شاخص های گردشگری پایدار با ضریب همبستگی پیرسون مورد آزمون قرار گرفت. نتایج نشان می دهد که میان امنیتی غذایی و شاخص های گردشگری پایدار، تأثیرگذارترین شاخص، پایداری اقتصادی در روستا می باشد. نتایج آزمون نشان می دهد که بین امنیتی غذایی و گردشگری پایدار رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد. همان طور که گردشگری پایدار باعث افزایش اشتغال زایی و درآمدزایی می گردد که باعث پایداری اقتصادی در منطقه گردیده. همچنین بعد از شاخص گردشگری پایدار پایداری اقتصادی، شاخص پایداری اجتماعی بیشترین تأثیر را در امنیتی غذایی داشته که شاخص پایداری اجتماعی از طریق ایجاد تغییراتی در نگرش و آداب و رسوم مردم در زمینه مواد غذایی باعث ایجاد امنیتی غذایی می گردد.

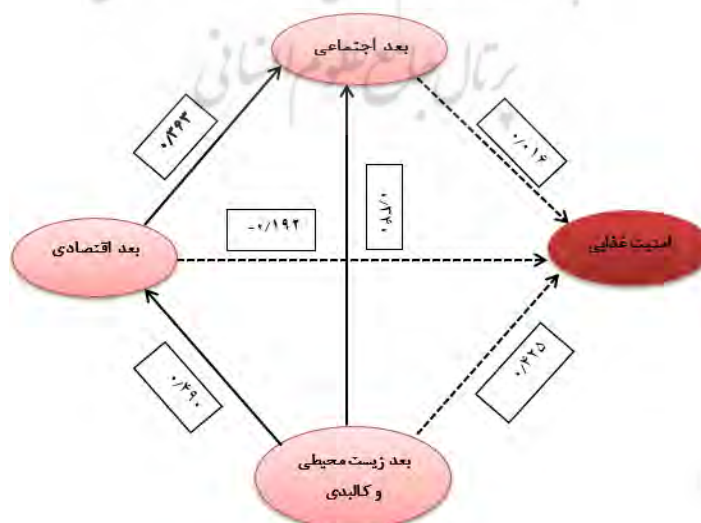
جدول شماره ۷. رابطه میان امنیت غذایی با گردشگری پایدار با ضریب همبستگی اسپیرمن

مؤلفه‌ها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
امنیت غذایی	ضریب همبستگی	۱
	سطح معناداری	
پایداری اقتصادی	ضریب همبستگی	۰/۳۱۳**
	سطح معناداری	۰/۲۱۸
پایداری اجتماعی	ضریب همبستگی	۰/۱۶۵**
	سطح معناداری	۰/۰۰۶
پایداری زیست‌محیطی و کالبدی	ضریب همبستگی	۰/۰۷۵
	سطح معناداری	۰/۰۰۰

در این مرحله از تحقیق با استفاده از ۳ شاخص گردشگری پایدار، به تحلیل اثرات گردشگری پایدار در امنیت غذایی محدوده مورد مطالعه، پرداخته شده است، برای تحلیل مسیر ابتدا بین متغیر وابسته (امنیت غذایی) و متغیر مستقل (شاخص‌های گردشگری پایدار)، رگرسیون گرفته شد و در بقیه مراحل هر کدام که بیشترین بتا (BETA) را داشته‌اند به عنوان متغیر وابسته و سایر متغیرها به عنوان متغیر مستقل فرض شده است، به طوری که در این مرحله امنیت غذایی متغیر وابسته است و شاخص‌های گردشگری پایدار نیز متغیرهای مستقل محسوب می‌شوند و با توجه به نتایج آزمون تحلیل مسیر شاخص پایداری اقتصادی بیشترین بتا را به خود اختصاص داده است (۰/۴۲۵) که نشان‌دهنده تأثیرگذارترین بعد گردشگری پایدار در امنیت غذایی می‌باشد.

جدول شماره ۸. ضرایب شدت روابط میان مؤلفه‌های گردشگری پایدار با امنیت غذایی

متغیرها	ضریب استاندارد	ضریب غیراستاندارد	t	سطح معناداری
	بتا	خطای استاندارد	B	
عرض از مبدأ	۰/۳۰۷	۱/۷۶۰	۰/۴۹۹	۰/۰۰۰
پایداری اقتصادی	۰/۴۲۵	۰/۰۹۴	-۲/۶۴۲	۰/۰۰۹
پایداری اجتماعی	۰/۰۱۶	۰/۰۷۲	۰/۲۳۹	۰/۸۱۱
پایداری زیست‌محیطی و کالبدی	۰/۱۹۲	۰/۰۸۴	۵/۳۶۹	۰/۰۰۰

شکل شماره ۲. تحلیل مسیر عوامل و متغیرهای گردشگری پایدار در امنیت غذایی محدوده مورد مطالعه

در این قسمت از تحقیق به بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم شاخص‌های گردشگری پایدار در امنیت غذایی پرداخته

می‌شود که نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که بیشترین اثر مستقیم را شاخص پایداری اقتصادی با بتا (۰,۴۲۵) داشته است؛ بنابراین مهم‌ترین مؤلفه تأثیرگذار گردشگری پایدار در امنیت غذایی شاخص پایداری اقتصادی است.

جدول شماره ۹. سنجش اثرات مستقیم و غیرمستقیم و کلی متغیرها برافزایش امنیت غذایی محدوده مورد مطالعه

متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کلی
پایداری اقتصادی	۰/۴۲۵	۰/۹۹۵	۱/۴۲
پایداری اجتماعی	۰/۰۱۶	-	۰/۰۱۶
پایداری زیست‌محیطی و کالبدی	۰/۱۹۲	۰/۰۰۵۸	-۰/۱۹۷

نتیجه‌گیری

امروزه توسعه پایدار یکی از مهم‌ترین زیربناهای رسیدن به امنیت غذایی هست. باید از ویژگی‌های طبیعی، اجتماعی و اقتصادی به‌صورت پایدار بهره‌برداری نمود. مطالعه تاریخ سیاسی-اقتصادی جهان و مناسبات موجود در بازارهای جهانی گویای این است: خطراتی که امنیت و رفاه آینده جوامع بشری را تهدید می‌کند نه‌چندان خطرانی چون برخوردهای بین‌المللی و تجاوز به‌وسیله یک قدرت خارجی، بلکه بی‌ثباتی‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بخصوص ناپایداری اقتصادی است. عدم ثبات در پایداری اقتصادی از جمله عواملی است که می‌تواند ارزش‌های حیاتی و در نتیجه امنیت غذایی یک کشور و در نهایت امنیت ملی را به مخاطره می‌اندازد. پس بدون تردید دستیابی به امنیت غذایی و امنیت ملی کشور مستلزم توسعه پایدار روستایی به‌طور اعم و توسعه اقتصادی به‌طور اخص در کشور می‌باشد.

امروزه عدم پایداری جوامع انسانی یکی از عمده‌ترین نگرانی‌های دانشمندان و مسئولین جوامع شده است. افزایش جمعیت و استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی؛ جوامع را به سوی سوق داده است که انسان به دست خود محیط‌زیست را ناسالم ساخته است و در جهت تخریب تدریجی و جبران‌ناپذیر منابع طبیعی خود حرکت می‌کند. از آنجایی که توسعه اقتصادی نقش بسیار مهمی را در کاهش فقر روستایی بازی می‌کند، افزایش بهره‌وری کشاورزان فقیر، بهبود تغذیه افراد آسیب‌پذیر و افرادی که در گرسنگی بسر می‌برند، افزایش درآمد و ایجاد بازار کار برای افراد فقیر می‌تواند باعث از بین رفتن گرسنگی در سطح جامعه و در سطح ملی شود. در بررسی رابطه بین توسعه پایدار و امنیت غذایی بر اساس آزمون تحلیل مسیر نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل ابعاد توسعه پایدار و امنیت غذایی، بعد پایداری اقتصادی بیشترین تأثیر را داشته با میزان بتا (۰/۹۳۶)، بنابراین می‌توان گفت پایداری اقتصادی مؤثرترین بعد گردشگری پایدار است.

در نتیجه بررسی اثرات گردشگری پایدار بر روی امنیت غذایی در روستاهای مورد مطالعه هم نشان‌دهنده تأثیر بالاتر بعد اقتصادی گردشگری پایدار نسبت به سایر ابعاد می‌باشد، یافته‌های تحقیق حاضر مطابق با یافته‌های تحقیقات بدیکی^۱ (۲۰۱۲)، فیلیپس^۲ (۲۰۰۹)، وب^۳ و همکاران (۲۰۰۶)، فیلیک^۴ و همکاران (۲۰۰۵)، یلما^۵ (۲۰۰۵)، مینگست^۶ (۲۰۱۱) و ایدن^۷ و همکاران (۲۰۰۹) مطابقت دارد. همچنین می‌توان گفت گردشگری روستایی منبع مهم و جدید ایجاد درآمد برای جوامع روستایی است. در ایران نیز در برخی پژوهش‌های صورت گرفته به تأثیرات اقتصادی گردشگری روستایی اشاره شده است. برای مثال، محمدی یگانه (۱۳۸۸) در پژوهشی بانام " گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه پایدار اقتصادی، مطالعه موردی: روستای اورامان تخت " نتیجه گرفته است که گردشگری روستایی به‌عنوان یکی از زیر

- 1 .Bedeke
- 2 .Phillips
- 3 .Webb
- 4 .Feleke
- 5 .Yilma
- 6 .Mengistu
- 7 .Eden

بخش‌های گردشگری، افزون بر حفظ ارزش‌ها و باورها، با ایجاد فرصت‌های شغلی و کسب درآمد برای ساکنان محلی و توسعه ساختارهای زیربنایی، امکان توسعه پایدار و یکپارچه روستایی و کاهش فقر و بالأخص فقر غذایی را فراهم می‌سازد. میرزایی (۱۳۸۸) نیز در پژوهشی بانام "تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال روستایی" نتیجه گرفته است که گردشگری روستایی زمینه اشتغال فصلی را در منطقه فراهم ساخته و شاغلان دیگر بخش‌های اقتصادی و به‌ویژه کشاورزی را به خود جذب کرده است که این خود دلیلی برای افزایش قدرت اقتصادی و کاهش فقر و افزایش امنیت غذایی می‌گردد. علیقلی زاده فیروزجایی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی بانام "نگرش جامعه میزبان به اثرات محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی؛ مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان نوشهر" به این نتیجه رسیدند که از دیدگاه ساکنان، گردشگری تأثیرات اقتصادی نظیر افزایش فرصت‌های شغلی و درآمد، افزایش قیمت کالا و خدمات و افزایش کاذب قیمت زمین را به دنبال داشته است.

همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد، اکثر سرپرست خانوارها در محدوده مورد مطالعه با توجه به نزدیکی به مرکز استان کمتر در بخش کشاورزی فعالیت دارند و تنوع اقتصادی بالاتر می‌باشد؛ و بر اساس نتایج به‌دست‌آمده ۷۱/۱ درصد از جامعه آماری متأهل و ۲۳/۴ درصد مجرد بوده‌اند و بررسی توصیف ویژگی‌های سرپرست خانوارهای مورد مطالعه در ارتباط با بررسی جنسیت نشان می‌دهد از ۲۷۳ نفر پاسخگو، ۸۱/۷ درصد از پاسخ‌دهندگان مرد و ۱۸/۳ درصد زن می‌باشند؛ و بر اساس یافته‌های تحقیق وضعیت امنیت غذایی خانوارها با میزان سواد و شغل و درآمد سرپرستان خانوار ارتباط دارد. در نتیجه با وجود میزان بالای ناامنی غذایی در خانوارهای روستایی مورد مطالعه و تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بر امنیت غذایی خانوارها، ایجاد فرصت‌های اشتغال‌زایی برای افزایش درآمد خانوارهای روستایی، اجرای برنامه‌های ویژه اصلاح شیوه زندگی و عادت‌های نامناسب غذایی در الگوی تغذیه‌ای جامعه مورد مطالعه و ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه‌ای برای افزایش سطح آگاهی‌های تغذیه‌ای خانوار می‌تواند در ارتقای امنیت غذایی خانوار مؤثر واقع شود. باید توجه داشت مقوله تأمین امنیت غذایی تنها بر عهده نهادهای ارگان ویژه‌ای نیست. بلکه برای بهبود وضع تغذیه جامعه باید در زمینه چهار عامل اساسی شامل اشتغال‌زایی پایدار و ایجاد درآمد، دسترسی به خدمات بهداشتی، راهکارهای مختلف به‌طور هماهنگ اجرا شود. پرداختن به همه این مسائل نیازمند همکاری و هماهنگی نهادهای ارگان‌های مختلف دولتی و خصوصی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های مختلف در سطوح ملی و محلی است.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- ازکیا، مصطفی و ایمانی، علی. (۱۳۸۷). توسعه پایدار روستایی. چاپ دوم، تهران: انتشارات اطلاعات.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود. (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی، مورد مطالعه: دهستان لواسان کوچک با استفاده از مدل SWOT. فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش سرزمینی، دوره ۱۰، شماره ۲، صص. ۳۰-۱.
- بزی، خدا رحم و رضایی، بیت‌الله. (۲۰۱۲). بررسی ساختارهای شهری مطلوب زنان با تأکید بر امنیت در شهر زابل. مجله آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۲، شماره ۵، صص. ۳۶-۱۸.
- زاهدی، شمس السادات. (۱۳۸۸). توسعه پایدار، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم و مراد نژاد، همایون. (۱۳۹۱). توسعه پایدار و گردشگری روستایی. ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد، دوره ۲، شماره ۲۵۰، صص. ۵۲-۳۰.
- قادری، زاهد. (۱۳۹۳). اصول برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی. چاپ سوم، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

- ۷) قدیری معصوم، مجتبی و رضوانی، محمدرضا و چراغی، مهدی. (۱۳۹۴). اثرات روابط اقتصادی شهر و روستا بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی مورد: شهرستان زنجان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۳، شماره ۱۴، صص. ۶۹-۸۵.
- ۸) میرکتولی، جعفر و بارگاهی، رضا و عقیلی، سیده زهرا. (۱۳۹۲). تبیین ابعاد استفاده از هندسه فرکتال در تحلیل‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. مجله آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۴، شماره ۱۴، صص. ۵۵-۸۲.
- ۹) نجفی کانی، علی‌اکبر و قانقرمه، عبدالعظیم. (۱۳۹۵). بررسی توسعه کالبدی - فضایی شهرهای ساحلی با تأکید بر توسعه پایدار مطالعه موردی: شهر بندر ترکمن. مجله آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۶ شماره ۱۹، صص. ۱۶۶-۱۵۱.
- 10) Ahmed, F. (2004). Practices of poverty measurement and poverty profile of Bangladesh. ERD Working Paper Series., Vol.4, No. 54, pp.62-68.
- 11) Andreopoulou, Z., Tsekouropoulos, G., Theodoridis, A., Samathrakakis, V., & Batzios, C. (2014). Consulting for sustainable development, information technologies adoption, marketing and entrepreneurship issues in livestock farms. *Procedia Economics and Finance*, Vol.32, No.9, pp. 302-309.
- 12) Bare, J. (2011). TRACI 2.0: the tool for the reduction and assessment of chemical and other environmental. *Clean Technologies and Environmental Policy*, Vol.13, No.5, pp. 687-696.
- 13) Barrett, C. B., & Sahn, D. E. (2001). Food policy in crisis management. Available at SSRN 611067, Vol.4, No.10, pp.502.
- 14) Bazgã, B. (2015). Food security component of sustainable development—prospects and challenges in the next decade. *Procedia Economics and Finance*, Vol.8, No.32, pp. 1075-1082.
- 15) Bedeke, S. B. (2012). Food insecurity and coping strategies: a perspective from Kersa district, East Hararghe Ethiopia. *Food Science and Quality Management*, Vol.12, No. 5(3), pp 19-27.
- 16) Biggs, E. M., Bruce, E., Boruff, B., Duncan, J. M., Horsley, J., Pauli, N., & Imanari, Y. (2015). Sustainable development and the water-energy-food nexus: A perspective on livelihoods. *Environmental Science & Policy*, Vol.10, No.54, pp. 389-397.
- 17) Blanco, H., & Lal, R. (2008). Principles of soil conservation and management. New York: Springer.
- 18) Carter, M. R., & Barrett, C. B. (2006). The economics of poverty traps and persistent poverty: An asset-based approach. *The Journal of Development Studies*, Vol.2, No.42, pp.178-199.
- 19) Charaghi, M., Ghadiri Masom, M., & Rezvani, M. R. (2016). The role of non-agricultural incomes in food security of rural households. *Journal of Food Technology and Nutrition*, Vol.13, No. 4, pp. 71-78.
- 20) Croes, R., & Vanegas Sr, M. (2008). Cointegration and causality between tourism and poverty reduction. *Journal of travel research*, Vol.1, No.47, pp. 94-103.
- 21) Duclos, J. Y., & Araar, A. (2006). Poverty and equity: measurement. policy and estimation with DAD IDRC, Vol. 2, No.5, pp.1-18.
- 22) Essex, J. (2010). Sustainability, food security, and development aid after the food crisis: Assessing aid strategies across donor contexts. *Sustainability*, Vol.11, No.2, pp. 3354-3382.
- 23) Fanzo, J. (2015). Ethical issues for human nutrition in the context of global food security and sustainable development. *Global Food Security*, Vol.52, No. 7, pp.15-23.
- 24) Feleke, S. T., Kilmer, R. L., & Gladwin, C. H. (2005). Determinants of food security in Southern Ethiopia at the household level. *Agricultural Economics*, Vol.3, No.33, pp.351-363.
- 25) Frongillo, E. A., & Nanama, S. (2006). Development and validation of an experience-based measure of household food insecurity within and across seasons in northern Burkina Faso. *The Journal of nutrition*, Vol.5, No.136, pp. 1409S-1419S.
- 26) Godfray, H. C. J., Beddington, J. R., Crute, I. R., Haddad, L., Lawrence, D., Muir, J. F., & Toulmin, C. (2010). Food security: the challenge of feeding 9 billion people. *science*, Vol.5967, No.327, pp. 812-818.
- 27) Hernandez, D. C. (2015). The impact of cumulative family risks on various levels of food insecurity. *Social science research*, Vol.20, No. 50, pp. 292-302.
- 28) Hussein, W., & Janekarnkij, P. (2013). Determinants of rural household food security in

- Jigjiga district of Ethiopia. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, Vol.1, No. 34, pp. 171-180.
- 29) OECD, D. (2001). *Strategies for Sustainable Development, DAC guidelines*.
- 30) Sharpley, R. (2002). Rural tourism and the challenge of tourism diversification: the case of Cyprus. *Tourism management*, Vol.3, No. 23, pp. 233-244.
- 31) Sumba, M. (1996). Viewpoint on Sustainable Urban Development in Sub- Saharan Africa, *Journal of Cities*, Vol.13, No.4, p.2-66.
- 32) Webb, P., Coates, J., Frongillo, E. A., Rogers, B. L., Swindale, A., & Bilinsky, P. (2006). Measuring household food insecurity: why it's so important and yet so difficult to do. *The Journal of nutrition*, Vol.5, No.136, pp.1404S-1408S.
- 33) World Health Organization. (2003). Diet, nutrition, and the prevention of chronic diseases: report of a joint WHO/FAO expert consultation, World Health Organization, Vol.51, No. 916, pp74-82.
- 34) Yolanda M. Leon. (2014). Community Impacts of coastal Tourism in The Dominican Republic. *World Heritage Convention, Educational Cultural Organizat*, Vol.14, No.2, pp. 2-15.
- 35) Shakoori, A. (2004). food security and access to it in Iran. *Social Science Journal*, Vol.32, No.24, pp. 133-160. [persian].
- 36) Ezkia, M., & Imani, A. (2008). *Sustainable rural development. Second Edition*, Tehran: Information Publications. [persian].
- 37) Eftekhari Roknal-Din, A., & Mahdavi, D. (2006). Rural tourism development strategies, studied: Lavasan Kouchak village using swot model. *Journal of Territorial Planning and Planning*, Vol.10, No.2, pp.1-30. [persian].
- 38) Bozii, K.R., & Rezaie, B. (2012). Investigating the desirable urban structures of women with emphasis on security in Zabol city. *Spatial Planning of Space Journal*, Vol.2, No. 5, pp. 18-36. [persian].
- 39) Zahedi, S. S. (2009). *Sustainable Development, First Edition*, Tehran: Samat Publications. [persian].
- 40) Sharifzadeh, A., & Moradnejad, H. (2012). Sustainable development and rural tourism. *Jihad Socio-Economic Monthly*, Vol.2, No.250, p.5-20. [persian].
- 41) Ghaderi, Z. (2014). *Principles of Sustainable Rural Tourism Planning. Third Edition*, Tehran: Publications of the Organization of Municipalities and Rural Affairs. [in persian].
- 42) Ghadiri Masoom, M., Rezvani, M.R., & Cheraghi, M. (2015). The effects of urban-rural economic relations on food security of rural households Case: Zanzan city. *Journal of Space Economics and Rural Development*, Vol.3, No.14, pp. 69-85. [persian].
- 43) Mirkatoli, J., Bargahi, R., & Aghili, S. Z. (2013). Explain the dimensions of using fractal geometry in geography analysis and urban planning. *Spatial Planning of Space Journal*, Vol.4, No.14, pp.55-82. [persian].
- 44) Najafi Kani, A. A., & Qangarmeh, A, A. (2016). Study of physical-spatial development of coastal cities with emphasis on sustainable development Case study: Turkmen port city. *Spatial Planning of Space Journal*. Vol.6, No.19, pp. 151-166. [persian].